VREREA

Număr special închinat Şcoalei de Arte Frumoase din Timişoara

9—12

VREREA

Școala de Arte Frumoase din Timișoara

Anul acesta s'au împlinit 10 ani, decând *Dl. Alexandru Lapedatu*, pe atunci ministru al cultelor și al artelor în guvernul lui Ionel Brătianu, a înființat la Cluj „Școala de Arte frumoase". Era o necesitate și o chestiune de prestigiu ca acest Cluj, capitala Ardealului, să aibă alături de Universitatea complectă și celelalte școale profesionale superioare, și o școală care să poată oferi instrucția și educația necesară talentelor pronunțate în arta plastică. Bucureștii și Iașii, cu academiile lor, sunt prea departe și prea puțin încăpătoare pentru pleiada de tineri bănățeni și ardeleni cari mânați de superioara chemare a talentului lor s'au dedicat carierelor de pictură și sculptură.

Școala de arte frumoase din Cluj a dat, în acești 10 ani, un număr însemnat de artiști pictori și sculptori romàni, precum și contingentul necesar de profesori de desen și caligrafie, pentru Ardeal și Banat. Cu un cuvânt această școală a împlinit un gol ce se resimția accentuat în viața spirituală și artistică a Banatului și Ardealului.

De aceea ușurința, cu cu care cârmuitorii Statului au șters această școală din bugetul anului 1933 | 1934, a fost regretabilă din punct de vedere național și artistic. Sute de elevi, cari au început o carieră, cu calcul, talent și avânt, erau sortiți brusc să-și schimbe cursul vieții, rămași la cheremul întâmplării.

Gestul energic și hotărât, de atunci, al Dlui *Sever Bocu* a fost însă salvator pentru școală. Cu mari dificultăți și după un lung calvar, școala a fost mutată la Timișoara, aducând ca zestre câți-va profesori distinși, o parte din elevii dela Cluj și mult, mult suflet.

Județul și Municipiul nostru nu s'au eschivat de a lua sub

protecţia lor această şcoală, acordându-i tot concursul material, pentru ca astfel să nu sucombe în al zecelea an al existenţei. Astfel s'a executat, prin întâmplare, cu ajutorul Dlui Sever Bocu, testamentul cultural al marelui român bănăţean *Emanoil Ungurianu*, care preconizase cu atâta convingere de utilitatea ei: *„Şcoala de belle-arte la Timişoara"*.

Anul şcolar 1933 | 34 s'a scurs cumva, greu, dar plin de nădejdi pentru profesori şi nouii elevi şi eleve din Banat, într'un local impropriu, închiriat de Primăria noastră.

Iată însă că vine noul buget pe 1934 | 1935. Alte momente grele pentru şcoală. Rămân zadarnice toate memoriile noastre şi intervenţiile conducătorilor actuali ai vieţii noastre publice: D-nii *Dr. A. Imbroane*, secretar general al Ministerului Cultelor şi Artelor, *Dr. D. Nistor*, prefectul Judeţului şi *Aug. Coman* primarul municipiului. Statul are nevoie de economii, prin amputări drastice, şcoala noastră de arte frumoase este desfiinţată, *pentru o economie de 400000, patrusute mii lei*. Atât costă anual susţinerea ei. Exact preţul unui automobil „Buick".

Zile de panică pentru profesori, elevi şi toţi intelectualii cari ţineau cu mândrie la această şcoală.

Bănăţenii, cari visează Universitate, Operă şi câte alte instituţii culturale şi de artă, nu cedează. Marele român Dr. A. Imbroane, ajutat de D-nii Dr. Nistor, prof. Coman, senator P. Savi ş. a. mişcă toate pietrele. Şi reuşesc. O apostilă a d-lui ministru Dr. Angelescu îi prelungeşte viaţa, dar „în sarcina judeţului şi a Municipiului

Detaliile nu mai interesează. Şcoala a rămas şi va rămâne, până statul va trece hopul crizei financiare, care bântue toată lumea, ca apoi această şcoală să înflorească aşa cum şi-a imaginat-o Emanoil Ungurianu.

Cei cari au ajutat-o în ceasuri grele, vor rămâne înscrişi ctitori ai ei, vrednici de a nu li se uita numele niciodată, fiindcă au binemeritat Banatului, neamului şi nobilei arte.

Emil Grădinariu
Consilier Cultural al Municipiului
Timişoara

Şcoala de Arte Frumoase în Bănat

In anul 1923 se observă necesitatea înfiinţării unei şcoli de Arte Frumoase la Cluj. Incep consfătuirile şi după multe desbateri şi tratative, duse mai cu seamă în jurul fondurilor, în 1924 Şcoala ia fiinţă. Ministerul Artelor ia în buget o sumă de un milion şi jumătate, iar Primăria Municipiului Cluj se înscrie cu însemnate fonduri şi gratuităţi.

Meritul integral în jurul înfiinţării Şcoalei îl are dl. Al. Lapedatu, ministru al Cultelor şi Artelor, care cu o largă înţelegere a dat sprijin acestei instituţii, necruţându-şi nici o oboseală şi nici un sacrificiu, ca să pună Şcoala pe picioare. Selecţionarea corpului didactic la partea teoretică nu a prezentat dificultăţi. Cele mai bune forţe ale Universităţii din Cluj s'au pus la dispoziţia Şcoalei cu cea mai mare bunăvoinţă. Grea a fost însă alegerea corpului didactic la partea artistică, unde pe lângă talent viguros, viitorii profesori trebue să dispună de remarcabile aptitudini pedagogice şi psihologice. Dar după multe căutări juriul s'a fixat la persoanele d-lor Alexandru Pop, Aurel Ciupe şi Catul Bogdan pentru pictură, Atanasie Demian pentru arta decorativă şi Eugen Pascu, înlocuit definitiv mai târziu cu Romul Ladea pentru catedra de sculptură. Şi că juriul nu s'a înşelat când a ales pe aceştia, o dovedeşte întreaga existenţă de zece ani a Şcoalei. Condusă de dl. Al. Pop, secondat de cei susamintiţi, Şcoala înregistrează an de an pro grese frumoase. Festivităţile şi expoziţiile ei sunt evenimente chiar şi pentru Clujul cu o însemnată viaţă culturală. Unii dintre elevi sunt admişi la Salonul Oficial. Iar publicul clujan, atât cel românesc, cât şi cel minoritar, îi acordă toată atenţia, căci realizările Şcoalei se impun dela sine tot mai mult.

Astfel a prosperat Şcoala opt ani de zile. Din atelierele ei au eşit câteva zeci de tineri artişti, profesori de desen, pictori şi sculptori, cari şi-au câştigat deja un renume în ţară.

Dar svârcolirile spasmodice ale timpului nu cruţă pe nimeni. Valurile crizei lăţinde au început să izbească şi temeliile Şcoalei de Arte Frumoase. In 1932, ca o ironie a sorţii, tocmai

în anul în care un elev al Şcoalei ia premiul al doilea al Salonului Oficial, guvernul d-lor Iorga-Argetoianu, între altele, hotărăşte şi desfiinţarea acestei şcoli. A fost nevoie de toată energia d-lui Ministru Al. Lapedatu, care şi-a pus în joc toată autoritatea, ca Şcoala să fie salvată.

A urmat apoi guvernarea financiară de pomină a lui Mageăru, care a voit să dea lovitura decisivă Şcoalei, tăind-o din buget. Primăria din Cluj a încetat şi eà subvenţionarea. Toate acestea probabil din cauza că a fost înfiinţată şi ocrotită de un ministru liberal. Şcoala a fost pusă în situaţia de a-şi închide porţile, căci nu părea verosimil, ca să găsească undeva fondurile necesare funcţionării. Sforarii meschini însă n'au calculat bine. Energia dârză, cu care conducătorii Şcoalei au apărat interesele ei, este demnă de toată admiraţia. Partea leului în mutarea Şcoalei la Timişoara îi revine tânărului sculptor bănăţean Romul Ladea. De nenumărate ori s'a dus la mai marii zilelor de atunci, a dus cu ei tratative lungi şi plicticoase — demulte ori chiar fără ştirea colegilor, cărora a voit să le rezerve surpriza faptului împlinit, sau să-i scutească de desamăgiri în caz de nereuşită. — Dar cu o insistenţă machiavelică a isbutit. Dl. Sever Bocu a admis a priori ca Şcoala să găsească adăpost în Timişoara, iar la urmă şi oficialitatea s'a lăsat convinsă.

Dar oare unde ar fi putut găsi un loc mai potrivit, decât acolo unde înfloresc cele mai frumoase cântece din popor, unde găseşti cele mai armonioase şi cele mai pitoreşti costume, unde sălbăticia munţilor îţi vrăjeşte o Helveţie mică, unde dealurile îţi reproduc colinele şi peisajele milaneze, iar cerul revarsă albăstrimea mediterană, sub care lanurile de grâu îşi onduiază aurul în nesfârşite valuri, iar verdele porumbiştilor îţi umple par'că toată fiinţa de vigoare? Unde putea găsi Şcoala de Arte frumoase un loc mai potrivit ca în Bănat, ţara cântecelor fermecate, ţara lui Drăgoi, Vidu, Barbu, Birou, etc. ţara liniilor şi formelor celor mai pure, ţara culorilor celor mai pline şi mai armonioase, ţara în care Natura întreagă îndeamnă pe om spre frumos, spre artă?

Un an de zile a funcţionat Şcoala de Arte Frumoase la Timişoara. Viabilitatea ei nimic nu o demonstrează mai bine, ca Expoziţia ce a încheiat anul şcolar 1933—1934, când pe lângă lucrările de şcoală a elevilor, sau expus şi câteva lucrări ale absolvenţilor mai vechi ai Şcoalei; Marchini, Vlasiu, Brana, Gomboşiu, Servaţius, Hajós, Fülöp etc. Şi numele acestea nu sunt necunoscute. Se găsesc în cataloagele Salonului Oficial din Bucureşti, se găsesc în cataloagele expoziţiilor din centrele mai mari ale Ardealului, se găsesc curent la rubrica plastică a tuturor revistelor literare mai de seamă. Succesele lor arată clar

munca depusă între pereţii Şcoalei, arată clar că talentele tinere în cadrele Şcoalei au câştigat în vigoare şi că faptul acesta îl recunoaşte şi publicul şi oficialitatea, dându-le suprema recunoştinţă — admiterea şi menţionarea la Salonul Oficial.

Vorbind însă de viaţa Şcoalei în metropola Bănatului, nu pot trece pe lângă un fapt, fără să-l amintesc. Un scurt intermezzo, care fără mărinimia şi fără bunăvoinţa a câtorva oameni de bine, ar fi putut curma viaţa Şcoalei.

O adresă venită la scurt timp după expoziţie din partea Ministerului de Instrucţie, iscălită numai de directorul învăţământului superior, anunţă Şcoala, că deoarece nu a fost luată în bugetul statului, nu mai poate funcţiona. Nu vrem să căutăm cauzele acestei omisiuni, nu vrem să cercetăm a cui interes a fost suprimarea Şcoalei, amintim doar că Şcoala greva bugetul statului cu infima sumă de 200.000 lei!

Lucrurile însă n'au putut rămâne aci. Şcoala trebuia salvată cu orice preţ. S'au făcut demersurile necesare şi reuşita nu a întârziat. Bănăţenii au demostrat încă odată, că pot trece peste mărunte necazuri cotidiane şi că îşi cunosc perfect interesele superioare. Şi aici trebue să relev meritul d-lui senator Petru Savii, învăţător de rasă, care şi-a pus în joc toată influenţa personală pe lângă dl. ministru Dr. C. Angelescu şi-a adus rezoluţia, care redă viaţa Şcoalei. Dar deoarece în bugetul statului nu mai putea fi inserată, acesta fiind deja votat — dl. Ministru a condiţionat existenţa Şcoalei de subvenţiile Primăriei Municipiului şi ale Prefecturii Judeţului Timiş-Torontal. Şi aci Şcoala a avut succes. Cu o largă mărinimie şi cu o complectă înţelegere a realităţilor, dl. prof. Augustin Coman, primarul municipiului şi dl. Dr. D. Nistor prefectul judeţului Timiş-Torontal s'au grăbit să pună la dispoziţia Şcoalei sumele necesare funcţionării. Şi astfel bănăţenii au salvat din nou un templu al frumosului şi al culturii.

Şi acum Şcoala este la noi. Toţi oamenii de bine dintre conducătorii destinelor bănăţene îi dau sprijinul. Primăria Municipiului Timişoara îi acordă însemnătate subvenţii şi-i dă local, (sperăm că Şcoala va intra în curând în localul, care cu drept cuvânt i-se cuvine, în Palatul Artelor, construit din banii bănăţenilor tocmai pentru o Şcoală de Arte Frumoase). Şi e bine că Şcoala este la noi. Ne dăm seama cu toţii, că umple un gol sensibil în viaţa noastră şi ştim că nu va trece mult timp, până când ea va deveni un focar al culturii şi al frumosului, manifestat sub aspect bănăţenesc. Iar ca să o menţinem şi să o ridicăm cât mai sus, vom depune toate eforturile, toată dârzenia noastră...

Virgil Birou

„Analfabet în artă"

Să fie vre-o trei ani de-atunci. Eram într'unul din orașele mai de seamă ale Banatului cu un prieten pictor, și cum prietenul se găsia la ananghie, ne-am luat inima în dinți și am pornit cu pantahuza pe la toți cunoscuții (trăisem câțiva ani în orașul acela) ca să plasăm câteva lucrări, pe cari prietenul pictor le adusese cu sine în acest scop chiar. Mărturisesc că dela început nu am avut prea mare încredere în reușita întreprinderii noastre, fiindcă prietenul meu este adeptul unui curent „modernist», — ca să folosesc și eu o expresie obișnuită, dar care nu spune nimic, — și mă temeam că publicul acestui oraș să nu fie prea întârziat în vederile artistice și astfel nu va putea înțelege și aprecia suficient arta prietenului meu. Dar „reușita" a întrecut toate așteptările mele.

Primul, la ușa căruia am bătut, a fost un vechiu prieten al meu de pe timpul când trăisem în acel oraș, un doctor tânăr, pe care-l știam om cu o vastă cultură generală, cu preocupări serioase și în afară de sfera activității lui, cetit, cult, un intelectual în înțelesul propriu al cuvântului, care prin cunoștințele lui literare se ridicase mult deasupra nivelului cultural general al acelui oraș. (Il mai știam și larg la inimă și la pungă, — când îi permitea punga și, din păcate, chiar și când nu-i permitea.) Firește, ne-a primit cu toate onorurile, ne-a condus în cabinetul său intim, cu zidurile acoperite până în tavan cu rafturi de cărți, însă când a auzit la ce am venit, a început să se cam văicărească, că nu prea are bani, căci tocmai săptătămâna trecută cumpărase printr'un agent din Timișoara un tablou, îi plătise agentului 6000 lei acont pentru el, urmând ca restul, încă 6000, să-l achite în rate lunare. Il cunoșteam bine pe doctorul, știam că nu minte, nu are obiceiul să se laude și, ei, drăcia dracului, eram curios să văd și eu tabloul acela, care valorează 12.000 lei pe vremuri d'astea (criza era în toi deja) Ni-l'a arătat. Prietenul pictor când l-a zărit s'a oprit un moment locului fără respirație, apoi a privit lung la doctorul, iar după aceia și-a îndreptat privirea spre mine, întrebător, aiurit puțin par'că. Nu, o știam perfect de bine că doctorul nu mințise, îl cunoșteam prea bine, el cumpărase într'adevăr cu 12000 tabloul acela, o porcărie, care nu valora nici cât pânza pe care

era pictat. Ce pictat, era o măzgâlitură ordinară, o copie de pe-o carte poştală banală, ceva verdeţuri, morcovi, ceapă, pe lângă o tavă de fructe, voind să închipue pasă-mi-te ceia ce se chiamă o „natură moartă", dar mâzgălită fără gust, fără un pic de simţ artistic, un „zarzavat" ordinar, ca să mă exprim în jargonul artistic. Şi bietul doctorul o cumpărase cu 12.000.— lei! Nu sunt om sanguinic, dar atunci mi-se suise sângele la cap. In primul moment eram gata să-l iau la pumni pe prietenu-mi doctor, dar m'am stăpânit, şi m'am stâmpărat slobozindu-i asupra capului o ploaie de înjurături şi atribute, dintre cari şi cele mai blânde erau pasibile de amendă judecătorească pentru insultă. Nu-mi intra în cap mie cum acest om, care nu e lipsit de inteligenţă, care are o cultură aşa de frumoasă, cum a putut să se lase înşelat, tras pe sfoară în mod ordinar, de către un puşchinos de agent. Mi-a răspuns doctorul. Cu ochii clipind oarecum speriat în dosul ochelarilor a ascultat nemişcat toate invectivele mele, apoi blând de tot, cu desăvârşita lui sinceritate, candidă, mi-a răspuns: „Dragă, nu te supăra, sunt un **analfabet în artă** !«...

„Analfabet în artă." Nu am mai putut uita această expresie. Bietul meu prieten nici nu şi-a dat seama atunci că în trei cuvinte a caracterizat desăvârşit situaţia faţă de artele plastice a întregei clase conducătoare a oraşelor noastre. Ca obsesie m'au urmărit acele trei cuvinte şi luni de zile pretutindeni pe unde am umblat, în toate casele în cari am intrat, primul lucru mi-a fost să mă uit la pereţi, să văd „tablourile". Orori, grozăvii! 99 la sută din tablourile cari „decorează" apartamentele intelectualilor români (nici minoritarii nu sunt mult mai brezi) din oraşele noastre, ar trebui aruncate în foc. Ar fi păcat doar de rame şi pânza pe care sunt mâzgălite. Şi încă sunt unii cari se mai laudă cu „tablourile" lor de artă. Şi afirmă chiar, cu o vădită superioritate, că dânşii au un „foarte fin gust artistic"! Imi venea să turb la început. Nu cunoscusem situaţia de aici, nu trăisem aici. Cincisprezece ani trăisem în alte părţi, uneori în societate intelectuală bună, cel mai mult însă în tovărăşia unei lumi interlope de artişti şi vagabonzi (talentul a făcut retrospectiv distincţiunea!), astfel că nu aveam de unde să cunosc desăvâşita incultură artistică a clasei noastre burgheze. In trei ani însă m'am obişnuit. Şi l-am ertat pe doctorul pentru analfabetismul lui în artă. Nu e singur. Şi nu e vina lor. Sau mai corect spus vina nu e în primul rând a lor. In trei ani am învăţat să cunosc această lume. Sunt oameni cumsecade. profesori, doctori, ingineri, magistraţi, avocaţi, etc., oameni culţi, cetiţi, cu serioase preocupări intelectuale şi cari totuşi sunt analfabeţi în privinţa artelor plastice.

Priviţi numai monumentele noastre publice! Streinul care trece prin Timişoara cu drept cuvânt ar putea să creadă că din Banat s'a pierdut până şi amintirea artei adevărate. Intr' atât se vădeşte lipsa unei priceperi artistice pretutindeni. Priviţi numai la Ungurianu sau la Vichente Babeş!..

A cui e vina?

*

Intelectualitatea românească citadină din Ardeal şi Banat, propriuzis burghezia românească din aceste oraşe, — după cum am mai arătat în coloanele acestei reviste, — în cea mai mare parte este de origine foarte recentă. La data Unirei în aproape toate oraşele transilvănene elementul dominant era cel maghiar. Multe din aceste oraşe fuse eră creiate în mod artificial, pentru a alcătui insule de populaţie maghiară în mijlocul unor ţinuturi pur româneşti, iar celorlalte oraşe li-se imprimase un caracter maghiar printr'o foarte inteligentă politică a populaţiei dusă de guvernul dela Budapesta. In felul acesta statul maghiar reuşise să modifice, măcar la suprafaţă, aspectul etnic al aproape tuturor oraşelor noastre în favorul său. Intelectualitatea conducătoare era desigur maghiară (mai mult maghiarizată!), adusă şi menţinută cu mari sacrificii chiar din partea guvernelor de atunci. Intelectualitatea românească citadină era şi puţină la număr şi forţat redusă mereu la un rol secundar. Forţele propriu zise ale intelectualităţii româneşti erau încercuite la sate şi oraşele mici.

După unire a început imediat procesul de retransformare a compoziţiei etnice a oraşelor. S'au deschis barierele, s'a dat curs liber intelectualităţii rurale şi semirurale spre oraşe. Era nevoie de oameni, de foarte mulţi oameni, pentru a umple toate golurile. A început grandioasa epocă a cucerirei oraşelor noastre de către elementul băştinaş, epocă ce durează încă şi va dura încă mult timp. Numeric elementul venit dela sate sau oraşele mici a cotropit intelectualitatea citadină existentă. Ori în câţiva ani abia aceste două elemente s'au contopit, s'au amalgamat, au ajuns la o expresie aproape unitară. Până acum în aceste două deceni rolul conducător l-a avut şi îl are încă în bună parte prima generaţie de intelectualitate amalgamată. Ori această generaţie a avut de înfruntat atâtea războiri, atâtea obstacole, a avut aşa de multe frământări şi cu propria-i desrădăcinare şi retransplantare într'un mediu cu totul nou şi duşmănos, cu alte cerinţe şi alte orizonturi, a avut de îndurat un năprasnic proces de adaptare, încât la nici un caz nu a mai putut avea nici răgazul, nici energia necesare pentru a-şi însuşi şi o cultură artistică, A fost strânsă mereu în menghina necesităţilor vitale pur funcţionale, ca să se mai fie putut gân-

di la necesitatea unei înţelegeri şi aprecieri a valorilor de artă.

Această generaţie va dispare fără să-şi fi putut însemna drumul pe unde a trecut cu jaloanele monumentelor de artă. Chiar când încearcă, reuşeşte ca şi cu Ungurianu sau bietul Vichentie Babeş! (Blasfemia„ Teatrului Banatului“ nu este o încercare aparţinând intenţiei şi iniţiativei locale, este un act politicianist venit dela Centru şi se înglobează în altă serie de greşeli, — ca să nu folosim un cuvânt mai grav.)

Această generaţie a venit aci şi s'a străduit să prindă rădăcini Cu aceasta şi-a şi epuizat rostul. Mai mult nici nu trebue să i-se ceară.

*

Ci în oraşele noastre necunoaşterea valorilor de artă este o caracteristică a tuturor generaţiilor. Nici cele mai tinere generaţii, complect sau aproape complect citadinizate, în generalitatea lor nu posedă nici măcar un început de iniţiere în judecarea valorilor de artă.

Pretutindeni după război artele au fost aruncate pe un plan secundar. In toată lumea războiul a prilejuit o transformare aproape radicală a claselor şi păturilor sociale şi prin aceasta a provocat şi o perturbare serioasă în ierarhia valorilor spirituale şi îndeosebi cele artistice. Parvenitismul a fost favorizat ca nici când în epoca postbelică şi această lume nouă, venită pe culmi din straturile cele mai joase adesea, nu avusese unde şi cum să înveţe a preţui valorile culturale. Cu totul prin alte„ valori“ se ridicase această lume şi nici odată nu a avut nici ocazie, nici vreme să privească şi în alte părţi, spre alte preocupări, de alt ordin. Această lume îşi concentrase toată energia spirituală ca să agonisească averi şi să parvină, nici nu s'a putut gândi măcar în acest timp la necesităţile spirituale aşa numite superioare. Prin această afirmaţie, să fim bine înţelesi, nici prin gând nu ne trece să subevaluăm valoarea socială a acestei lumi. Căci nu în întregime s'a cocoţat această lume prin hoţie, înşelăciune şi prădăciuni publice, ci, în cea mai mare parte poate, prin curaj şi perspicacitate, vicleşug şi neteamă de hazard, voinţă dârză şi tenacitate, rezistenţă şi sforţări uriaşe, — însuşiri adânc omeneşti, calităţile unei lumi care trebuieşte să creieze forme noui de viaţă. După ce „a ajuns“ această lume a căutat să dea o strălucire exterioară situaţiei sale prin interesul pentru problemele culturale şi manifestările artistice. A venit era snobismului cu toate manifestările lui, răsfăţate în coloanale foilor umoristice. Dar această lume al cărei spirit s'a ascuţit în cursul ascesiunei, a ştiut dacă nu să-şi repare chiar toate greşelile, dar să şi-le ascundă măcar. Nu a putut să mai înveţe să

deosebească un tablou bun de unul prost, dar a învăţat să cunoască pe de rost o duzină de nume, cari sunt garanţie pentru valoarea operelor lor. Şi aceasta i-e deajuns ca să nu mai cadă în greşeli prea mari. A învăţat să ceară sfatul cunoscătorului, când nu se poate încrede în priceperea sa. Şi, fireşte, cu timpul a reuşit să-şi însuşiască o oarecare cultură artistică Dovadă minunatele realizări ale arhitecturei moderne, carl au fost făcute cu banii şi la cererea acestei lumi.

Iată deci că lipsa oricărei atenţiuni pentru manifestările artelor plastice nu este o caracteristică generală a societăţii de după război de pretutindeni, ci e o manifestare specială, maladivă a marilor noastre oraşe de dincoaci de Carpaţi, şi mai mult decât a tuturora, a metropolei noastre bănăţene.

Generaţiile mai vechi ale acestor oraşe au crescut şi trăit în disciplina idealului naţional. Toate manifestările spirituale erau coordonate cerinţelor acestei discipline, care constituia şi baza de ierarhizare a valorilor spirituale. Naţionalismul militant antebelic ştia însă să selecţioneze, — învăţând mai întâi să cunoască, — valorile culturale şi trebuia să selecţioneze, în interesul luptei sale de emulare cu vecinii şi în interesul apropierii de scopul său final Cu totul în altă situaţie se găseşte naţionalismul postbelic, de suprafaţă şi şovinismul răscolit de interesaţi şi profitori. Aci nu mai este vorba de o bază de ierarhizare, ci o suprapreţuire a tot ce poartă numirea — cu drept sau pe nedrept, — de românesc. Astfel am văzut împânzite oraşele noastre cu clădiri în aşa numit stil românesc (?), alcătuit dintr'un conglomerat de elemente arhitectonice bisericeşti şi laice din diferite epoci şi ţări, suprapuse pe o osătură bizantinizantă, cu cerdacuri, căpriori încrustaţi şi turnuluţe, stâlpi de lemn sculptat şi frize împletite de beton (ce siluire caraghioasă a materialului !) o ciudată şi urâtă arhitectură, — în timp ce în apus, şi pretutindeni în lume, şi acele naţiuni chiar, cari au un stil naţional veritabil, se străduesc să construiască adecvat cerinţelor vremii şi a nouilor materiale de costrucţie, creiând o tehnică nouă şi o estetică nouă a arhitecturii, noua estetică a betonului, a fierului, a luminei şi a comodităţii. Din aceleaşi motive „naţionale" au început să fie aduse la noi şi înălţate ca monumente cu caracter comemorativ troiţele sculptate în lemn, de origină slavă şi păstrate încă în unele părţi din Vechiul Regat, streine în peisajul nostru bănăţean, streine şi nepotrivite cu structura noastră sufletească de element de legătură între latinitatea din orient şi occident.

Greşeli, greşeli peste tot, izvorâte din aceiaşi nepricepere din acelaş «analfabetism în artă".

Cineva însă trebue să poarte vina totuşi...

Invățământul nostru secundar a fost în nenumărate rânduri si din nenumărate puncte de vedere obiectivul unor critici și atacuri foarte vehemente — și acestea foarte rar s'a întâmplat să fie neîntemeiate. Invățământul nostru secundar în ultimii douăzeci de ani nu a fost decât o lungă serie de experiențe variate, fiecare ministru al Instrucțiunii ținând morțiș să fie un reformator radical al școalei, fără să se aștepte niciodată rezultatele reformelor introduse, fără să se țină seama niciodată de înlănțuirea fenomenelor sociale din care va eși conformația socială a zilei de mâine pentru care trebuește pregătit elevul. S'au făcut cele mai bizare încercări, s'au introdus cele mai variate și printre ele și câteva extrem de neghioabe, metode, s'au introdus și s'au șters materii, s'a făcut tot ce poftești în ultimele două decade, numai școală serioasă nu s'a făcut. Dovada eclatantă o avem în incapacitatea tuturor seriilor de absolvenți ai cursului secundar de a se adapta la formele reale ale vieții de azi, Au învățat, mai corect au bughizat, fel de fel de teorii, de formule, de reguli, dar nimic din ceia ce alcătuește bagajul spiritual necesar pentru trăirea dela o zi la alta. Au fost simpli cobai pentru experiențe — și experiențele nu au reuș t. Dovadă numărul enorm de cobai cu diplome de curs secundar (și superior!) în buzu nare și murind de foame (Aci, ca să fim drepți, și „altera pars" Inălțimea Sa Regimul Social de azi poartă cel puțin jumătate din vină.)

Pretutindeni, la toate ocaziile se face caz de preponderența „culturalului" în educația școlară a tineretului. Ori nimic nu se face mai puțin în cursul secundar, decât o adevărată pregătire culturală.

Nimeni nu s'a gândit niciodată să introducă în școli, fie și numai în linii generale, o istorie a culturei umane, istoria reală, propriuzisă, a omenirei. Căci aceia ce se învață în școlile noastre drept istorie a omenirei este abia o imagine palidă și incompletă, falșă chiar prin incompletitatea ei, a vieții umanității peste veacuri și milenii. Căci pe om dela starea lui de animal săltat în două labe, din patru, la minunata supremație spirituală de azi, nu aceia l-au adus, cari au înălțat movile de țeste sparte de paloșe și buzdugane, ci aceia cari au deschis drumuri noui pentru gând, pentru spirit. Istoria culturii și civilizației umane, istoria **propriuzisă** a omenirei, nu este istoria războaielor și a marilor generali, ci tocmai marile epoci tăcute dintre aceste războaie, trăirea în muncă dela o zi la alta, drumul milioanelor fără nume pe alvia tăiată de marii profeți și gânditori. Și ce rol umil și neînsemnat joacă acești adevărați conducători și îndrumători ai istoriei omenirei, pe lângă marii războinici,, în manualele de istorie ale școlilor secundare! La

alcătuirea configuraţiei istorice a Europei secolului al XIX-lea Enciclopediştii au contribuit în cel puţin egală măsură cu Napoleon. Totuşi Napoleon ocupă o treime din paginile manualului de istorie a clasei respective, în timp ce Enciclopediştii abia dacă sunt trataţi pe două pagini întregi. Toată lumea cunoaşte marea revoluţie a lui Avram Iancu, dar oare câţi ştiu că o serie întreagă de gânditori, oameni ai condeiului, începând cu Micu, Şincai, Petru Maior, decenii dearândul, aproape un secol i-au pregătit drumul.

Ciudată omenire ar mai fi cea de azi, dacă ar fi purces deadreptul din istoria arătată în manualele şcoalelor noastre secundare! (Şi aceasta o spun ca unul care nu numai am învăţat, ci, din păcate — am şi propus după aceste manuale în cursul secundar).

Despre o iniţiere în cunoaşterea artelor plastice nici nu se vorbeşte măcar în cursul secundar. Aceia ce se face mai nou la lecţiile de „desen artistic" este numai o încercare, din germene sortită insuccesului. Pentru a desvolta un talent aceste lecţii sunt cu mult preapuţin; iar pentru cei cari nu au talent la desen, aceste lecţii sunt un chin, s'au în cel mai bun caz o ocazie pentru chiul. In schimb elevul părăseşte şcoala secundară fără să cunoască, — prin explicaţii cuminţi alături de prezentarea unor reproduceri, — nimic din operele cele mai de seamă din artele plastice. Asupra inculturii artistice a păturii noastre intelectuale, bacalaureaţi şi titraţi, îşi poate face oricine o idee făcând o simplă încercare: să ia o reprodrucere după o capodoperă oare care, cât se poate de vestită şi cunoscută, să zicem de exemplu „Moise" al lui Michelangelo, — şi să arate reproducerea la o sută de cunoscuţi intelectuali, avocaţi, doctori, ingineri, etc. (să se asigure însă mai întâi că cel întrebat nu a urmat anume un curs de istoria artelor). Garantăm că cel puţin 98 la sută din cei întrebaţi nu vor şti să spună ce reprezintă reproducerea. Şi aş îndrăzni să-mi pun capul în joc contra un leu, că dintr'o sută de intelectuali de-ai noştri cel puţin 30 nu vor şti să spună la repezeală cine a pictat „Monna Lisa". Am făcut încercarea acum câţiva ani şi din 22 întrebaţi mi au răspuns corect 3. (Era încă înainte de a apare în româneşte cartea lui Mereşkovski). Unde suntem de 30 la sută?!

De aceia acum, după trecerea anilor, îi strâng mâna cu toată căldura şi îi cer ertare pentru anii de abatere prietenului doctor din micul orăşel de munte, şi îl reintegrez în deplina mea stimă ca pe-un om cu aleasă cultură, cu toate că e „un analfabet în artă". Căci nu dânsul, şi nu ei toţi analfabeţii în artă sunt în primul rând vinovaţi pentru lipsa lor de pricepere,

ci aceia care i a trimis în viaţă fără să le dea pregătiri complecte: Şcoala . . .

*

In această stare de lucruri rostul unei şcoale de arte frumoase la Timişoara depăşeşte cu mult cadrele propriuzis şcolare şi primeşte un rol cu mult mai vast, acela de a servi ca factor de educaţie artistică pentru întreagă pătura intelectuală a acestei provincii. Şi viabilitatea şcoalei este direct în funcţiune de felul şi capacitatea ei de a-şi îndeplini acest rol. Căci pentru a desvolta cele câteva talente tinere ce există în această provincie, nu e nevoie numaidecât ca această şcoală de arte frumoase să existe la Timişoara. Aceştia îşi vor putea desăvârşi pregătirea şi altunde, ba cu banii cari se cheltuie pentru întreţinerea şcoalei, elevii bănăţeni cu talente reale ar putea fi trimişi la cele mai bune şcoale din streinătate să studieze. Rostul adevărat al Şcoalei de Arte Frumoase din Timişoara cade în afară de cadrele ei propriuzise. Printr'o mişcare artistică serioasă, pornită din sânul şi iniţiativa ei, prin însăşi prezenţa ei aci, ca un regulator al vieţii artistice, această instituţie este chemată să servească drept pivot central pentru creiarea unei vieţi artistice serioase aci în Banat şi totodată creiarea unui public intelectual, care să priceapă manifestările acestei mişcări artistice.

De această condiţie depinde însăşi existenţa acestei şcoale aici şi numai în acest senz ea are dreptul să pretindă, ca funcţionarea ei să fie asigurată cu preţul oricăror jertfe.

Ion Stoia-Udrea

Specificul național în plastică

Prin complexitatea lui fenomenul estetic prezintă o mulțime de piedici, atunci când se încearcă a-l seziza și a-l cuprinde într'o formulă. Diversitatea metodelor de cari esteticenii s'au servit pentru a-l lămuri, constitue ele însăși obstacole și cu greu s'ar putea preciza punctul culminant și mai aproape de adevăr al cercetărilor. Uneori această pluralitate de metode ne face să credem că, întreagă cercetarea pentru înțelegerea teoretică a domeniului vieții artistice și estetice, se depărtează de propriul său obiect. Se depărtează tinzând mai mult să stabilească, poziția esteticei și independența ei față de orice alt sistem de cugetare. In ce măsură a ajuns emanciparea lăsăm să precizeze cei ce s'au consacrat acestor cercetări. Dar atâta timp cât se vorbește de o teorie metafizică a frumosului, de una descriptivă și alta psihologică, atâta timp cât metodele de cercetare sunt de o diversitate supărătoare; înclinăm a crede că estetica încă n'a scăpat din faza unui îndelugat proces de formațiune.

Nu e cazul a face aci observațiuni critice asupra metodelor de cari estetica se servește în cercetările ei; decât în măsura în care aceste observații, ar putea eventual lămuri motivul pentru care am încercat să las la oparte orice metodă și prescripțiune a teoriilor indicate de estetică. Cred că operele unui artist sunt dovezile cele mai obiective, și cele mai sigure, pentru scopurile sale, pentru puterea sa, pentru caracterul și valoarea artistică și estetică a creațiunilor sale. Dacă operele unui artist nu-și spun cuvântul, o explicare oricât de metodică și științifică ar fi, nu le complectează valoarea, nici nu le mărește acel conținut profund-uman ce trebuie să-l aibă.

Pe de altă parte, expresiunea operei de artă trebue să vorbească prin specificul neamului din spiritul căruia s'a născut. Nu numai pentru a îmbrăca o formă originală, ci pentru ca prin acest specific să pună într'o valoare universală produsul spiritual al poporului respectiv. Operele diferitelor epoci și-au câștigat valoarea, tocmai prin conținutul lor național, înnobilat prin gândirea general-umană, prin diferențialul în timp și loc. Acest diferențial, acest specific, nu trebuie să treacă într'o etnografizare și astfel să credem că am ajuns să imprimăm plasti-

cei caracterul național. Etnograficul e rezultatul ultim al geniului popular natural, e ceva definitiv exprimând o concepție precisă despre viață, ca rezultat al unei experiențe de sute de ani. Atât ideile cât și formele etnograficului alcătuiesc o lume aparte, dela care nu este trecere; după cum nu este trecere dela civilizația popoarelor de nord la civilizația popoarelor de sud. Intre etnografie și cultural nu este punte de legătură. Culturalul e rezultatul spiritualizării idealiste pe cale de educație și selecție. Etnograficul pleacă dela instincte, culturalul dela idei. — Subconștientul specific național care colorează fatalmente orice creație superioară de artă, trebuie evidențiat și ridicat la o valoare potențată, tocmai prin acest cultural născut prin idee. Căci a lua valori și forme etnografice, pentru a exprima valori și forme culturale înseamnă a confunda iremediabil două stări de suflet total disparate și a creia o artă falșă.

Plastica tuturor vremurilor a sintetizat în conținutul ei tonalitatea, nuanța, ritmul cugetării, firește după indiciul alcătuirii psihofiziologice a variatelor organisme sociale cari sunt rasele și popoarele. Niciodată însă n'a etnografizat, niciodată n'a confundat specificul național cu etnograficul. Dacă nu e admisibilă o apropiere între aceste două (etnografic și specific-național) cu atât mai vârtos e de condamnat împrumutul, sau acei pași pierduți pe urmele culturii unei alte națiuni fie chiar preferate. — In această greșeală cred că noi am căzut mai mult ca orișicare. O evidentă dovadă a greșelii noastre s'a dat prin confuzia care se face între etnografia românească și arta superior-culturală românească. La noi s'a înțeles etnograficul ca o prelungire directă în cultural și a poporalului în artisticul-filosofic. Pe de altă parte plastica noastră s'a supus fără nici un control influențelor și împrumuturilor străine, încât azi suntem o adevărată colonie. Ori rezultatul acestei transplantări nici măcar în țară nu poate fi considerat ca produs superior iar dincolo de hotar își poate pierde orice valoare.

Dacă arta plastică la noi n'a putut încă forma o școală care să demonstreze existența unei arte cu adevărat națională, se poate dovedi cu prisosință că, în complexul spiritual al neamului nostru, zace o forță posibil de a fi pusă pe o egală treaptă de valoare cu a oricărui popor civilizat. Această forță de prea puțini artiști a fost pusă la încercare; străduința lor dibuind pe drumuri atrăgătoare dar străine a ajuns abia la slabe rezultate. E drept că la răscrucea la care se găsește intelectualitatea noastră, e greu să acuzi pe cei cari au pornit pe drumuri atât de variate. — Ce atitudine să aibă artistul în fața burghezului care transpiră grăsime, a proletarului ce nu visează decât mai multă pâine, a politicianului ce așteaptă momen-

tul prielnic când poate să-şi satisfacă interesul său brutal? Cei cari au înţeles viaţa ca o luptă pentru mai mult gând, sunt totdeauna desarmaţi de logica acestor materialişti. Dar numai cu logica materalistă nu trăeşte omul, ci şi cu acea puţintică scânteie de duh. Să simţeşti că lumea din dinlăuntrul tău, lumea ideilor cauza unică a dinamicei spirituale şi a puterii individualităţii tale, e mai tare decât orice obstacol şi stăpână pe problemele ce viaţa ţi le pune în faţă, să simţeşti aceasta nu e oare cea mai frumoasă învingere şi cel mai preţios câştig. Să poţi desprinde din internul tău şi să realizezi în chip organic tabloul despre lume şi viaţă, sdrobind logica mărginită a materialismului. Să întrezăreşti din viaţa ta lăuntrică acel duh universal ce dăinuie peste veacuri şi încadrat în spiritul neamului tău să te poţi supune acelui uman etern valabil, intă un succes eroic. Pentru asta trebuie fără îndoială multă energie şi o puternică disciplină în cugetare. De această disciplină trebuie să se pă rundă atât artiştii cât şi publicul prea puţin constant în conduita lui spirituală. Artiştii pentru a putea încadra creaţiunile lor în manifestările superior-culturale ale neamului, iar publicul pentru a putea urmări pas cu pas ruta acestor manifestări şi a-şi da seama de rezultatele la care au ajuns. Numai astfel se va putea ajunge la o adevărată selecţie şi operele artiştilor vor putea fi o verigă în lanţul necurmat al valorilor universale.

Ştefan Gomboşiu

Sept.-Decembrie **1934**

CUPRINSUL:

REPRODUCERI:

PROFESORI:

Absolvenţi ai Şcoalei:

N. R. Clişeele dela pag. 23 şi 25 aparţin revistei „fruncea" din Timişoara. Primind preatârziu fotografiile lucrărilor d-lor Marchini şi Vlasiu nu am mai avut timpul necesar să facem clişeele, astfel că spre regretul nostru nu le-am mai putut publica.

Catul Bogdan:
Gravură (Din volumul „Cântece din fluer" de Gr. Popiţi).

Catul Bogdan:
Gravură (Din volumul „Cântece din fluer“ de Gr. Popiţi.

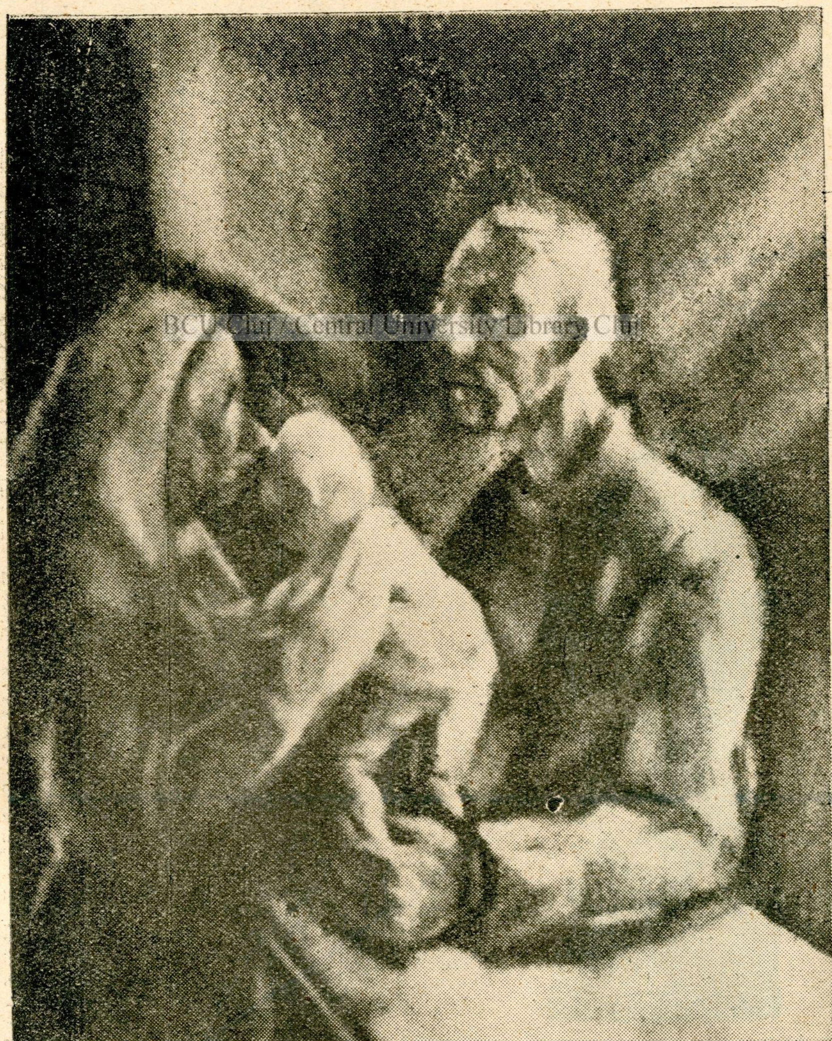

R. Ladea:
Cap de țăran.

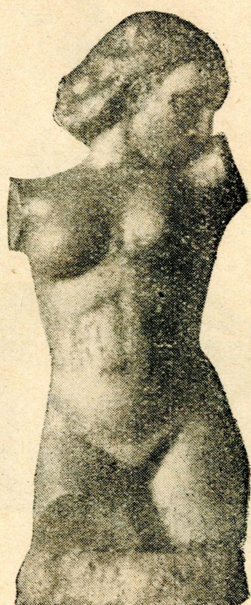

I. Podlipny:

Familie de orli.

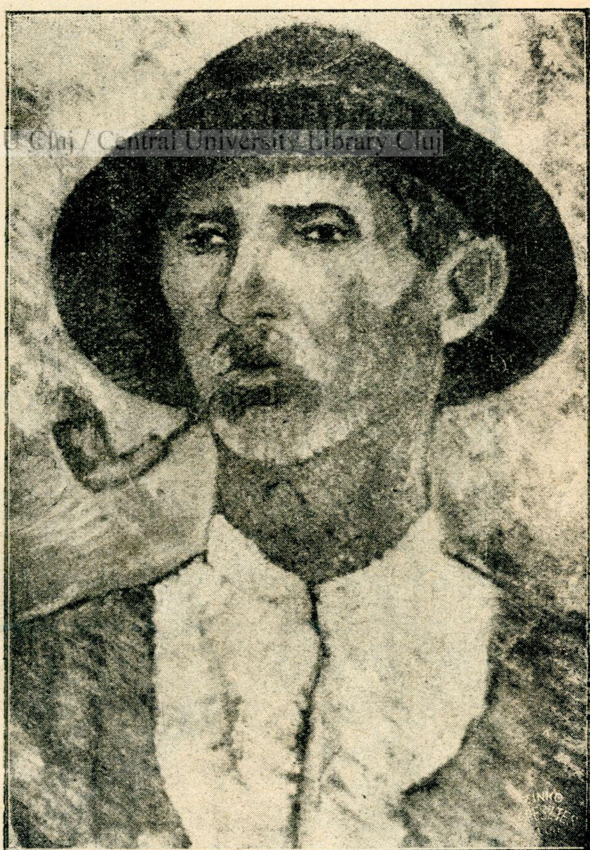
Ştefan Gomboşiu :
Tors

I. Servatius:
Eva (lemn)

Nic. Brana:
Morarul satului.

J. Servatius:
Madonna

Nic. Brana:
Case de oameni săraci

A Fülöp:
Autoportret

C. Kudelasz:
Ave Maria

